

Inhoudsopgave 9 september 1914 e.v.; Onder de zeelieden te Rotterdam

9 september 1914	Onder de zeelieden te Rotterdam. I.	1
14 september 1914	Onder de Zeelieden te Rotterdam. II.....	5
30 september 1914	Onder de Zeelieden te Rotterdam. III.	7
8 oktober 1914	Onder de zeelieden te Rotterdam. IV.	10
9 oktober 1914	Onder de zeelieden te Rotterdam.	12

9 september 1914 Onder de zeelieden te Rotterdam. I.

Men had er mij één opgegeven: Jan Brantsen, die van Mexico zou terug komen met de
 5 Holland-Amerika. Dat moest een van die zeldzame Nederlanders zijn, die gaarne aan 't
 publiek wat uit hun ervaringen vertellen, een ander in gedachten wat laten
 meebeleven. Maar wanneer hij te Rotterdam zou aankomen, wist men mij niet te
 vertellen. En dus reisde ik daar heen, en kwam 's avonds half elf in dat stukje
 10 internationaal gebied van Rotterdam tusschen 't park en de Leuvehaven. Staatkundig
 hoort 't tot Holland, maar de opschriften van 4e magazijnen zijn in alle talen; de
 talloze herbergen hebben Engelsche, Duitsche of Noorsche namen, als ze niet
 "International Bar" heeten; de winkels hebben evenveel vreemd geld als Hollandsch, en
 men wandelt tusschen Denen en Spanjaarden, negers en Mongolen. Maar 't is nu avond,
 15 en rustig. Ik ga langs de Veerhaven waar al de witte jachten, afgezet met vergulde
 lijntjes liggen – de luxewijk in de waterstad der Rotterdamsche havens. In de verte
 zie je de drie verdiepingen met verlichte vensters van de groote boot der Holland-
 Amerika, die er uitziet als een geweldig drijvend hotel. Ik ga naar 't "Groote
 Zeemanshuis", waar Jan Brantsen misschien is, of waar men allicht iets van hem weet.
 20 Want in – dat gebouw, door de Rotterdamsche reeders ingericht, komen veel zeelui: In
 1913 logeerden er 2440, waarvan 887 Hollanders. In de Calandstraat is 't stil. Een
 koolzwarte neger loopt gearmd met een blank meisje, rank naar hem overgebogen. Een
 prentje naar Pierre Loti, zooals men er veel in de buurt van 't zeemanshuis ziet.
 Commentaar op 't prentje laten we nu maar daar.

Het Zeemanshuis is vooral zoo 's avonds, als alle lichten uit zijn, als een groote
 25 grauwe kazerne. 't Was na tien; dus vond ik er alleen 'n groot aantal van die ronde
 balen, waarin de zeeman z'n beddegoed en kleeven meesjouwt, bij de loge van den
 nachtportier, en dien ambtenaar zelve. Een oud-zeeman – men ziet 't dadelijk aan die
 smalle horizontale streepjes van oogen, die veel in de verte getuurd hebben. Maar
 niet iemand, die nu vooral in herinnering leeft, neen, iemand die 't leven bekijkt
 30 met den nuchteren spot, soms naar 't melancholieke overhellend, van de Nederlandsche
 natie. Een dronken Engelsche stoker was juist aan 't uitleggen, hoe hij nog niet naar
 bed kon, omdat hij eerst een quaestie met een Noor moest uitvechten. – "Hoor nou
 ereis, vader," zei de nachtportier, "Dat moet je morgen doen. Na elf uur 's avonds
 35 mag er in Rotterdam niet gevochten worden, 't Is streng verbod van de politie." Hij
 duwde hem met zachten dwang de trap op. – "Pas op' daar", zei hij tegen mij, toen ik
 wat dicht in de buurt kwam, "zoo meteen krijgen we hem allebei op ons hoofd." Maar de
 zeeman viel ten slotte toch niet van de trap af, en de nachtportier kon me te woord
 staan. – "Engelschen, daar heb ik niet van terug", zei hij. "Ze zijn verschrikkelijk
 40 lastig, zooveel honneurs als ze over zich hebben – ze denken dat dit huis van
 Engeland is. Dat komt nou ook wel, omdat 'n gedeelte aan 't Engelsche consulaat
 verhuurd is... "Jan Brantsen?" vervolgde hij op op mijn vraag. "Nee, die is er niet.
 Wel een Ansicht voor hem. Er komen in 't zeemanshuis brieven en Ansichten uit de
 heele wereld, natuurlijk, aan monsieur, en senior, en Esquire en matres. Aan Jan
 45 Brantsen was er één, met poststempels van wel twintig verschillende havens, van
 Vlaamsche Marie, uit Antwerpen, "waarom komt gij niet meer hier, geliefde Jan? Er
 word u hier toch nooit een stroo in de weg gelegd?"

Maar verder kon de nachtportier geen inlichtingen geven. Hij had intusschen weer een
 lange uiteenzetting met een Maleier, die maar steeds doorredeneerde. "Nou heeft ie
 50 me alleen nog niet verteld waaraan z'n schoonmoeder gestorven is!" moppert hij tegen
 mij als hij den man eindelijk heeft weggewerkt. – "Waar ging dat nu om?" – "De man
 was bang, dat hij zijn gage niet zou krijgen. Hij is van de Elan, 'n Engelsche boot
 die in reparatie moet. Vijftig van die lascars hebben nu overgemonsterd op de Donau,
 van dezelfde lijn, en die heeft zijn Engelsche bemanning nu weggestuurd. "Lascars
 55 doen dat, zoo van de eene boot op de andere overmonsteren. Europeanen niet. Je kan
 met die lascars doen wat je wil, als ze maar geen jenever gedronken hebben. Door de
 heete spijzen die ze eten kunnen ze niet tegen veel jenever, dan worden ze in hun
 hersens gekrenkt en dan doen ze dadelijk gemeen met 'n mes en zoo. "Ja, 't is hier 'n
 ambulant huis. Altijd wat anders. Al die bullen waar u zoo meteen over struikelde,
 dat is nou weer 'n cren Chineezen; die moeten vannacht om vier uur aan boord gebracht

worden, op 'n benzineboot. Dat is dus 'n baantje, daar moet ik weer voor zorgen." – "U moet hier wel van allerlei soort volk leren kennen. Nou bijvoorbeeld Noren?" – "Noren en Denen – dat is zacht volk. Niks geen geweldenaars." – "Dus daar beleef je niet veel mee?" – "Nou, één ding is me van zoo'n Noor-man altijd nog bij gebleven.

65 "Die lui varen lang, ziet u. Da's meestal "wilde vaart": ze blijven jaren van huis en dan wil er wel eens wat verkeerd met 'n vrouw gebeuren. D'r kwam 'n Noor hier in huis, op 'n avond, afgemonsterd, en hij haalde z'n brieven bij me af. Eén was er, met 't adres door een kinderhand geschreven. 'n Half uur later

70 komt hij weer naar beneden, gaat naar buiten, naar een van de herbergen hier in de buurt, komt weer terug. Daar had hij jenever gehaald. 's Nachts om één uur doe ik de ronde, en ik zie licht in z'n kamer. Nou, dat mag niet. Ik klop aan. Geen antwoord. Doe de deur open. Hij heeft allemaal papieren verbrand, zie ik, en ruik ik, en hij zit op z'n bed, in z'n flanelletje, z'n kleeren allemaal netjes opgevouwen, zoals 'n

75 zeeman dat doet. Een flesch heeft hij in de hand en 'n glas in de andere en daarmee zit hij denkbeeldige lui toe te drinken, want hij had droomgezichten. "Allo, vader, ga nou slapen", zeg ik. Maar hij kijkt zoo vervaarlijk woedend naar me, dat ik weer heen ga. Of iemand zich dronken wil drinken wordt aan zijn beleefdheid overgelaten, hè? "Maar over 'n half uurtje ga ik weer eens kijken en juist als ik de trap opkom, hoor ik 'n schot. Hij had zich dwars voor het hoofd geschoten. "Wat was er nou

80 gebeurd? Andere Noren hebben 't me verteld. Zijn ouders hadden hem geschreven, dat zijn vrouw hem bedroog, en er was 'n brief, van z'n zoontje gekomen, dat hij een nieuw zusje had gekregen... De man was al twee jaar weg... Zoo'n kind, in z'n onnoozelheid, hè? Toen is hij alle brieven en portretten van zijn vrouw gaan verbranden en heeft hij zich jeneverberoerte gedronken. Geen mensch er wat van

85 gezeid... Zoo doet zoo'n Noorman." De nachtportier zweeg en rookte zijn pijp. Toen zei hij, op 'n anderen toon: "Ja, weet u wat u doet. De vader van Jan Brantsen is wachtsman bij de Indische booten. Die heeft nou techniks te doen. Gaat u daar wat praten. Misschien weet die, wanneer de zoon terug komt." Dus stapte ik daarheen. De groote Indische boot was bijna heelemaal donker en je merkte niets van leven aan

90 boord. Tot ik beneden in de "messroom" bij 't gele licht van een petroleumlampje den ouden Brantsen vond. Rustig gezicht met vaste trekken, niet zoo bewegelijk als gezichten van moderne stadsmenschen. Gezicht van wie veel alleen was met de groote zee, die weinige, maar sterke indrukken kreeg, en die daar nu stilletjes op voortleeft. Die nu niet veel nieuws meer ziet, zoals de nachtportier van het groote

95 Zeemanshuis. – "Ja, meneer, zoo zit ik hier den heelen nacht." – "En wat doe je wel in dien tijd?" – "Och, de gedachten komen vanzelf aan wat ik beleefd heb. Ik zit hier immers ook op 'n schip, en als 't stormt dan zie ik 't weer net zoo voor me van de stormen op zee, die 'k zelf gehad heb – en als 't zoo warm is als nu, denk 'k aan Indië of aan de Zuidstraat 1). Nee, ik verveel me nooit." Ik vroeg naar zijn zoon. –

100 "Jan? Die zal over een goede veertien dagen thuis kommen. Wou u hem gesproken hebben?" Ik legde hem uit, waarom ik eigenlijk gekomen was. – "Jan is 'n beste jongen", zei hij, "maar altijd wat driftig en van één kant, zie je. Al wat hij doet, doet hij vol speed met volle zeilen, en hij kijkt dan naar niks anders. Daardoor vaart hij wel eens averij..., afijn, u moet maar eens terugkomen, als hij hier is." .

105 – "Maar u zelf", zei ik "u moet ook heel wat kunnen vertellen?" – "Van wat ik beleefd heb! Daar zou je boeken van kunnen vol schrijven, man. Vijf en zeventig reizen heb 'k staan! Veertien malen ben 'k de wereld rond geweest! Och, maar dat kan al menige oude varensman me nazegen.

Ik ben dan van m'n zesde jaar al begonnen, zie je, toen werd me moeder weduwe. We

110 kregen bericht, dat me vader vermoord was. Dat kwam zóó. Hij was met z'n schip te San Francisco, daar liep de heele bemanning weg, behalve hij. Toen nam de kapitein darkies aan boord. Daar wou hij niet mee dienen; daarom ging hij ook weg naar de Klondike. Hij schreef al gauw aan moeder, dat hij aardig wat goud had. Maar ze dachten daar in Klondike: "We zelle jou te glad af wezen" want 'n week later kregen

115 we bericht, dat hij vermoord was. Daar zat me moeder, met vijf kinders. Dus d'r most wat gebeuren. Nou, ik was zes jaar en de oudste van 't nest. Dus ging ik varen..." – "Zes jaar en varen?" – "Ja, met m'n oom, die visscherman was, mee. "Werken? Nee, dat kon 'k nog niet veel. Maar ik had tenminste den kost en me moeder was van me af." Hij vindt dat gewoon, de werker van af zijn zesde jaar. Opstandigheid tegen 't lot... dat

120 kent die man niet, zou je zeggen en hij ziet zijn eigen leven in de verte, zoals men rustig naar den horizon kijkt. – "Toen 'k acht jaar was", begint hij z'n opsomming, heb 'k al mee op 'n koffie gevaren, en toen 'k negen was zat ik al op de Middellandsche Zee, met 'n Vlaardingsche fruithaalter. Toen 'k twaalf was ging ik met den schoener de Ceres naar de West-Indies, van daar naar Bremen, New-Castle,

125 Lissabon, Villa Nuova, weer terug naar Rotterdam. M'n moeder was intusschen hertrouwd. Maar dien tweeden vader heb ik nooit gezien. Toon ik terug kwam was die

ook gestorven. Ik rolde verder de wereld door. Eerst met 'n barkie naar de Oost en China en Japan. Ik was zestien jaar. "Toch was 'k gauw matroos; dat werd ik toen ik zes dagen op zee was. Ja, zie je, ik had zooveel van die Indies hooren praten, zulke vreemde dingen, dat ik me niet als vol matroos had durven opgeven. Maar toen ze zagen, hoe 't met me stond, maakten ze me matroos. Ik ben altijd nog al aannemelijk van verstand geweest. As d'r aan boord wat gemaakt moest worden, was 'k er als de kippetjes bij. "Toen 'k van die reis terugkwam was 'k negentien jaar geworden, want we waren negen en dertig maanden en zeventien dagen onderweg. Dat weet ik allemaal nog precies, ik zou d'r 'n kaartje van kunnen teekenen. Varen, dat was ook m'n heele leven, hè? "Op zee ben 'k geboren en getogen en man geworden. Van den wal heb 'k zoo geen verstand. Als oude man ben 'k ook 't rustigst hier zoo op 'n boot, al vaar ik niet meer mee. "Maar nou om op m'n reizen terug te komen. Van dat barkie (ja, zoo noem je die zeilschepen, nu de stoomschepen zoo groot worden) ging 'k op de "Zes Gezusters". Dan met de "New-Castle", ook naar den Oost. Maar die heb 'k verloren. Dan op de "Lichtstraal", acht jaren als bootsman, ook op de Indies. Toen ging de zeilvaart op zij voor de stoomvaart. 't Was wel jammer. Op 'n zeilschip was je veel algemeener onder mekaar. Tegenswoordig zijn de machinisten apart en de stokers en de matrozen en iedereen is veel te hoogmoedig. "Wel, en nou heb 'k er nog een vergeten: "De Jantiena Kobiena". Die ging naar Archangel met lijnzaad; en dan met veeren er boven op. Dat is omdat 't zaad zoo glad is; je moet 't opschoren tegen dat 't schip zou gaan werken. Toen 'k op die reis was, is me moeder met me derden vader getrouwd, maar dien heb 'k ook nooit gezien... "Ja, zoo zie je wel, meneer, dat 'k veel doorr 's werelds loop heengescharreld heb. "Zoo gaat 't met de scheepvaart. Je bent dan hier en dan daar; soms, als je aanmonstert, weet je niet eens, waar je heen zal gaan. De handel gaat overal; dat kan je van te voren niet zeggen. Is nou bijvoorbeeld de oogst in Frankrijk slecht geweest, dan moet er koren gehaald worden; 'k zal zeggen van de Zwarte Zee. Hebben ze veel schepen noodig, dan moet er ijzer wezen om ze te bouwen, en dan moet je bijvoorbeeld weer erts halen in Spanje. En kan je geen vracht krijgen, dan neem je maar kolen mee; die zijn altijd noodig. Maar zoo weet je in de "wilde vaart" nooit, waar je heen zal gaan. Toen 't met de zeilvaart niks meer gedaan was, ben 'k hier bij de maatschappij overgegaan en daar ben 'k nu al dertig jaar bij. Stoomvaart – dat is niet zoo mooi. Ik ben d'r ook niet mee opgebracht, hà? Niet dat ik niet weer mee zou willen varen. Als ze om half tien zeggen: Ben je klaar om mee te gaan?" zeg ik om kwart voor tien: "Gooi maar los, man!" Maar, 'k heb niet zooveel meer bij te zetten. Ik ben nou zeventig. M'n vingers krommen heelemaal in elkaar en 'k ben ook aangehaald met koorts. – Heb 'k koorts, dan droom ik van alles... Nou is me moeder drie-en-negentig. Ze heit 't goed; we doen d'r allemaal wat aan, alle broers en zusters. "En ze kan van d'r kindsche jaren nog vertellen, man, of ze pas op de wereld is. Daar praat ze nou altijd over. Van d'r mannen praat ze heel weinig". – "En heb u nu zoo nog al wat beleefd?" – "D'r is me al weinig ontgaan. "Eenmaal bijna verdronken. Dat was op de "Louise". Daar ben 'k vol speed te water gegaan, doordat de ketting brak. 't Was net schafttijd. Klaas, de bootsman, kwam aan dek, om water voor z'n gort te halen, en die zagen m'n wit keeper petje drijven. Ze gooiden de bank, 't kippenhok, alles wat maar los zat, te water om me te helpen. Maar dat zag ik niet. "Dat is nou vresmd, maar ik was in m'n gedachten weer 'n kleine jongen, en m'n vader leefde nog, en die zei: "Willem, pak dat touw nou stevig vast", meer hoorde ik niet, maar ik vatte 't touw. Want d'r wàs 'n touw. Dat hadden ze ook uitgegooid, en zoo kregen ze me te grazen. 't Touw hield ik zoo stevig, dat ik eerst me hand niet kon los krijgen, en zij ook niet. Ze loopen wat ze kunnen met me rond 't dek, en ze halen me 'n glas Franschen brandewijn. Ik zei tegen den stuurman: "Geef ze allemaal maar 'n borrel' Zóó waren ze verschrikt, maar ik ging me verdrogen, en toen wou ik weer aan 't werk, want ik was aan 'n Engelsche mat bezig. "Wel nee, laat blijven", zei de kaptein, en hij stuurde me naar kooi. Maar wat heb ik daar liggen springen! Begrijp je, toen kwam de schrik pas los, toen m'n gedachten niet meer bezig gehouden werden. "Ja, van al die lui waar 'k toen mee gevaren heb, leeft alleen de timmerman nog. Klaas, de bootsman, heb ik 't vorige jaar zien verdrinken met de "Acorn". – "Ik dacht, dat u al lang hier wachtsman was?" – "Ik heb 't in den droom gezien... "Ja, daar praat ik anders liever niet over, maar dat is 'n woord van waarheid – precies zooals ik 't gedroomd heb, is 't gebeurd. "'t Was dien nacht 'n hondenweer; de wind jammerde maar aldoor. Dat was geen droom – dat was zoo. Toen hoorde ik 'n stem naast me, die zei: "De trap is losgeraakt" en toen zag ik dat ik op 'n stoomboot was. Ik stond naast den kapitein op de brug, en den voorstevan zag ik dan weer neerduiken onder water en dan als 'n steigerend paard naar boven komen. Toen hoorde ik Klaas boven den wind uit roepen: "Wat Oostelijk, kapitein! Ik zal hem vastsjorren!" Dan kwam er niet zoo veel zee dwars, ziet u. Maar Klaas was altijd zoo

driftig met z'n handen. Vóór de boot goed oostelijk lag, was hij al op de trap. "Man
195 overboord!", hoorde ik vlak aan m'n oor hard roepen. Ze gooiden de lichtboei uit en
touw en meer losse dingen. Ondertusschen probeerde de kapitein 't schip terug te
brengen om Klaas te halen. Maar de wind was zoo sterk, je kon 't schip niet heelemaal
gedraaid krijgen. De kapitein stond naast me te vloeken en te stampen en 't schip
schudde. Maar 'n stem zei: "Vooruit zal je. De man is dood". Driemaal zei ze dat met
200 'n geluid of de wind zelf sprak. En 't schip kon niet terug. Klaas zag 'k liggen toen
'n groote golf ons net hoog optilde, en hij zag mij ook. Hij lag recht en stijf als
een plank, z'n armen uitgestrekt. Wij moesten door; ik huilde er van en de kapitein
huilde ook..." En zoo heb ik 't gedroomd en 'n week daarna las ik 't in de courant.
Zoo is 't ook net precies gebeurd, in den Atlantischen Oceaan. De trap was losgeraakt
en ze wilden hem vastsjorren, maar hij is er bij gebleven."
205 De oude Brantsen zweeg. 't Was alles stil en donker buiten 't gele lichtkringetje
waarin we zaten. – "Heb je nou veel van de wereld gezien? Ik bedoel, van den vasten
wal?" – "Ik ging niet veel aan wal. Er moesten centen naar Holland gestuurd worden,
want m'n moeder had 't maar arm. En aan wal ben je je geld zóó kwijt. Java heb ik
zoo'n beetje gezien. Ik zal niet zeggen, 't is daar wel aardig. Je passeerde geen
210 Javaan of die knielde voor je as 'k weet niet wat. Dat was te Patjitan; we kwamen van
Soemenep met 'n lading zout; dat werd daar in 't pakhuis gebracht en tweemaal op een
nacht moesten we zien of ze niks uit dat pakhuis hadden meegenomen. Zoo secuur gaat
dat daar. Je lag er in den vollen Oceaan tegen die bergen van de kust op te kijken en
je lag te rijden op je ankers, zoo'n zuiging was 't soms. "Maar we hebben 't er die
215 vier weken goed gehad. Dat kwam zóó. Den tweeden dag alliepen de zeilmaker en de
timmerman en ik zoo'n beetje te wandelen en naar de apen te kijken. Die zijn er
plenty; met een er van heb 'k mijn pet nog verspeeld. Toen kwam 't zoontje van den
assistent-resident vragen of we niet eens kwamen. Nou, we zeiden, dat we er niet op
gekleed waren, maar hij trok ons maar mee. 't Was daar 'n prachtig wit huis, 'n
220 kolossale ruimte. De jongen zette sigaren voor ons en wijn en bitter en we konden
krijgen, wat we maar hebben wilden. Maar wie niet kwam, was de assistent-resident; 't
jongetje deed maar z'n woord tegen ons, niks verlegen. "We zaten in de voorgalerij en
achter ons waren de kamers. Daar stonden van die Chineesche schermen voor. Toen ik
achter me keek zag 'n bleek hoofd met 'n grooten bos haar net even om den hoek van
225 zoo'n scherm, maar 't was direct weg. "Nou, toen we gegeten en gedronken hadden,
gingen we weg. Maar den volgenden dag kwam de jongen ons weer halen. En toen maakten
we ook kennis met den assistent-resident. Hij was 't, die ik zoo stiekem achter 't
scherm had zien kijken. "'t Was een vreemde man, vond ik, in 't geheel niet
sprakzaam, en z'n handen beefden erg. Maar hij was heel goed voor ons; hij liet ons
230 elk 'n paard geven om wat door 't land te rijden, en 's avonds bracht een boeijongen
2) ons tien pond tabak.
Den dag daarop werd die assistent-resident al wat spraakzamer, en toen vertelde hij,
dat z'n vrouw naar Holland was en dat hij hier alleen als Europeaan leefde. Hij was
zoo blij als 'n koning, dat wij er waren. Een volgende reis kwamen we weer met zout,
235 maar toen was die vriendelijke meneer er niet. Ze hadden hem weg moeten halen, want
hij was mensschuw geworden. Dit was hij al zoo'n beetje geweest dien eersten dag
dat we in zijn huis waren, maar toen hij merkte dat we heel eenvoudige zeelui waren,
had hij 't overwonnen... Maar later heeft de eenzaamheid hem dan toch te pakken
gekregen. Toen ik 'n jaar later eens bij Haarlem aan den wal was zag ik wat
240 verpleegden van Meerenberg wandelen en daar was hij ook bij. Ik had er waarachtig mee
te doen, want de man was heel vriendelijk voor me geweest, in den Oost." "Dat is nou
al lang geleden." "Ja, da's wel gek. Een mensch schijnt niet alleen te kunnen zijn.
Begrijpen doe ik 't niet. Ik zit hier heele nachten. Maar ik heb ook al m'n gedachten
245 van oudhedens. "En wat zal nou mijn eind zijn? Van je kindsheid af heb je gevaren
voor de heeren, op roossies ben je d'r niet gekomen, maar overgespaard heb je niet.
Dat kan je niet als je eerst je moeder moet onderhouden en later ben je zelf man en
vader. De maatschappij gaf vroeger zeven gulden pensioen, maar nou met die
ouderdomswet ben 'k bang, dat 't maar vijf gulden zal zijn. Ja, wat zal nou 't einde
250 zijn? "Afijn", zegt hij dan, "dat is van later zorg. U moet over 'n dag of veertien
maar eens naar Rotterdam komen, als m'n zoon er is." 't Is nacht als ik naar huis ga.
Op 't water warrelen goudglansen. Nog leeft de rivier, roode en groene lichten van
bootjes schieten er over heen en een breede rookpluim, van Thomson's werf, wit in 't
electrisch licht, hangt laag. De kranen ratelen en uit de verte, van de Waalhaven,
komt hijgende ademhaling van elevators. – "Ja, zoo gaat Rotterdam nou dag en nacht te
255 keer", zegt een waker, die onder 'n zeildoeken tentje zit om vaten palmolie te
bewaken.

(Wordt vervolgd.) J. J. B.

1) Zuid-Amerika. 2) Dwangarbeider.

260

14 september 1914 Onder de Zeelieden te Rotterdam. II.

Daar Jan Brantzen, de zeeman, die mijn interview-slachtoffer moest zijn, nu ongeveer een dag of drie te Rotterdam kon wezen, had ik de reis weer ondernomen. Na onderweg tweemaal 'n minuut gewacht te hebben, omdat er 'n brug open stond, waarvoor de rij van sleeperswagons maar aangroeide – en na gezien te hebben hoe de "Kalverstraat" van Rotterdam ontsierd wordt door de geweldige reclameborden tegen de viaduct aan, die haar overspant... (ja, Rotterdam is een "werkstad") kom ik aan de "Boompjes". Vriendelijke naam, als voor een grachtje in een oud Hollandsch stadje, een grachtje met groenen glans in 't stilstaand water. Maar hier is 't water grijs, is de rivier een geweldig groote werkplaats. Overal staan de groote nuchtere ijzeren kranen als met uitgestrekte armen zwijgend gereed om 't werk aan te pakken. Als nijdig blaffende trekhonden schieten de sleepbootjes door 't water en de Rijnaken volgen als geduldige lastdieren met breeden rug. De veerpont, hoog ijzeren gevaarte, die er Amerikaansch uitziet, steekt over. Een enkel jacht, wit als een zwaan, een vogel van weelde, gaat haastig opzij. De verslaggever ging naar 't Bureau van Zeezittingen op de Leuvehaven. "De groote en de kleine post" noemt men het daar. De groote post wijst de schepen aan, die Maassluis gepasseerd zijn. De "kleine" wijst aan, waar de schepen te Rotterdam liggen, en den naam van den cargadoor. Een man was bezig de bordjes voor de vertrokken schepen weg te nemen en de nieuwe er in te zetten. Veel notitieboekjes kwamen te voorschijn. Klerken van reeders stonden te schrijven – de beambte van 't Engelsch consulaat, zeelieden keken toe en 'n paar vrouwen ook. Men vindt in die scheepsnamen een wonderlijke bloemlezing van geschiedenis, mythologie, aardrijkskunde... "Santa Ursula" naast "Hercules", "Sparta" naast "Kurdistan", Ary Scheffer" naast "Bismarck".

Het schip met 't interview-slachtoffer Jan Brantzen was binnen. De verslaggever weg. Niet zonder 't internationale der omgeving te waardeeren. Tegen de bronzen lantaarnpalen voor 't gebouw leunden een paar roetzwarte negers, zoo stil of ze een beeldgroep in een wijde marmeren vestibule waren, en 'n paar West-Indiërs, vlak bij, kochten van 'n fruitwagen de bananen van hun land. Ik had nu den tijd. Mijn slachtoffer zou ik wel vinden. Waar precies, wist ik niet. Eerst stapte ik bij den waterschout binnen. Daar was men aan 't monstereen. Men heeft er voor elk schip een legger, de "monsterrol". Daarop staan de namen al ingevuld volgens de opgaven van de reeders. Men roept nu en dan af: "Voor de "Eleonore". Is de stuurman er? De bootsman! De stokers! De kok?" Eén of twee van de opgeroepen zijn er in den regel onder de wachtenden. Ditmaal is er ook een lange dunne kerel. – Jan van Dongen" leest de ambtenaar. – "Present". Maar de manier, waarop hij aarzelend zijn naam zet bevredigt den toezienden ambtenaren niet. – "Laat de papieren nog eens kijken (hij geeft ze). "Zoo, zoo. Op welk schip heb je gevaren vóór de "Ariadne?" (Daarvan heeft hij een getuigschrift). – "Nergens op", zegt de man, brutaal. Dan zoekt men de kaart van Jan van Dongen op. Die blijkt nog op twee andere schepen gevaren te hebben. – "Nee, vriend", zegt de oudste klerk. "Ga jij maar heen. Jij bent Jan van Dongen niet." – "M'n papieren... " – "Nee, die houden we. Als 't je met bevalt, moet je ons maar aanklagen." De man gaat mopperend heen.

– "Dat was nu een "dalver", zeggen mij de ambtenaren. Op mijn vraag lichten ze me nader in: "Dalvers" zijn van die lui die eens in de twee jaar 'n zeereis meemaken, dan de rest van dien tijd aan den wal leven, meestal in de buurt van 't Zeemanshuis te vinden zijn, en zich vastklampen aan allerlei kennissen en halve kennissen, die pas afgemonsterd zijn. "Bietskommers" heeten ze te New-York – 't lompenproletariaat van 't zeevolk, dat daar de klikjes op de schepen aan den kaaikant opeet. "Maar hoe komt hij aan die valsche papieren?" vraag ik. Men lacht. – "Die zijn er genoeg te krijgen". Men laat mij een aantal getuigschriften zien, bij de afmonstering afgegeven. De drukletters der opschriften: Koninklijke Stoomvaartmaatschappij, enz. zijn met de pen zeer verdienstelijk nagemaakt. De stempels van de reederijen zijn met eiwit overgedrukt van echte stempels – de handteekeningen van gezagvoerder en waterschout zijn nagemaakt. – "Hoe komt u daaraan?" "Deze zijn op straat gevonden en hier gebracht – misschien lag de eigenaar dronken hier of daar in de buurt. Maar u kunt ze bij kistjes vol verzamelen en menigeen, die iets op zijn kerfstok heeft – ook menige landverhuizer, die in Amerika een bewijs van zijn bekwaamheid moet overleggen om toegelaten te worden, zou u er mee kunnen weghelpen..." Een vriendelijke Rotterdammer (hier voeg ik iets van lateren datum tusschen) heeft me den weg gewezen om zelf ook valsche papieren te krijgen. – "Op uw eigen naam neemt u ze" zei hij. "'t Is een aardig souvenir voor u". – "Maar dat zal geld kosten", zei ik. "En dat artikel is bij mij schaarsch." – "Wel nee, u krijgt ze vanavond. U zegt dat u geen geld hebt, maar dat u morgenochtend, als u aanmonstert, uw "note" (bewijs van

260

voorschot op de gage) zult geven. Maar u gaat natuurlijk niet aan boord." Nu kan de
 325 schepeling die gemonsterd is, desnoods met den sterken arm aan boord gebracht worden,
 maar zooveel wist de verslaggever toch al – dat wetsartikel wordt zelden toegepast.
 Ik waagde 't er dus op. In een klein café vroegen we naar den leverancier van valsche
 330 getuigschriften. "Een klerk... groot gezin", fluisterde mijn begeleider den
 kastelein, die in hemdsmouwen glazen stond te wasschen, toe... hij heeft (en hij
 maakte een gebaar van te lange vingers). De kastelein keek me hoofdschuddend aan. Dan
 liet hij den heer John, die bij hem woonde, roepen.
 "Dezen man moeten we weg helpen, John", zei mijn geleider. "Hij mot 't zeegat uit...
 335 De verslaggever, die den heer John onderdanig gegroet had, draaide zenuwachtig heen
 en weer. John nam me scherp op. Ik sloeg mijn oogen bedeesd neer, hij vertrouwde 't
 zaakje echter niet. – "Met zulke zaken laat ik me niet in", zei hij. "Ik kan m'n
 brood ruim genoeg eerlijk verdienen". – "Meneer, help u 'n armen tobberd" zei ik. "Ik
 heb 'n oogenblik van zwakheid gehad... en als ik niet gauw weg ben..." "Hoe kommen ze
 340 toch aan die praatjes, dat ik papieren maak", zei John met deugdzame
 verontwaardiging. "Dat doe ik niet. Ga naar den... consul (hij noemde hier den naam
 van een groote mogendheid). Die helpt je weg. Italianen en Roemeniërs heb ik ook
 dikwijls aan papieren van hem geholpen, tegen een kleine vergoeding..." Daar zat hem
 de kneep. Ik had geen geld er voor over. Maar dat de heer John menschen langs
 345 slinksche wegen wegheeft was uit zijn woorden over den consul en uit 't heele verband
 toch al gebleken. Van den waterschout, die me overigens niet aan 't adres van Jan
 Brantzen kon helpen, ging 't naar 't Engelsch consulaat. Daar wordt aan- en
 afgemonsterd. Vrouwen met garen en band en toiletartikelen, dikke slaapbazen – ook
 "aapjes"-koetsiers, wachten er op de afgemonsterden. Zeelui, die aangemonsterd willen
 350 worden, verdringen zich voor 't gebouw. De Duitscher is er met bloote borst waarop de
 rijksadelaar getatouéerd is; de Italiaan met zijn kleurige das – de negers en
 lascars, die opvallend netter gekleed zijn dan de meeste Europeesche zeelui. Sommige
 zeelui dragen 'n klein medaillon met 't portret van 'n vrouw of 'n kind op de borst.
 Een lange Arabier (hij noemt zich ten minste zoo; komt uit Egypte) valt me op, omdat
 355 hij in 'n medaillon 'n portret van 'n man, een Europeaan, draagt. – "Wie is dat?"
 vraag ik hem. "De president van onze vakvereniging." Dat is ontegenzeggelijk de
 solidariteit der natiën door de organisatie bevorderd. " Een zeeman, die staat toe te
 kijken en die mijn belangstelling voor den Arabier opmerkt, zegt me: "Flinke kerels,
 die Arabieren. Met dezen vent heb ik nog gevaren. Maar fanatiek... Ik kwam eens met
 360 een stuk taart in de messroom, dat had ik van de eerste-klas geratst... – "Jij lust
 ook wel wat", zeg ik, en ik geef hem 'n stukkie. Hij neemt het aan, maar 't had zoo'n
 grijze kleur, net of 't spek was en toen hij 't goed bekeek, liet hij 't met schrik
 vallen. – "Wat is dat nou?" zeg ik. "Allah wil 't niet hebben, dat wij varkensvleesch
 eten," zegt hij. Ik begon te lachen, en toch zei hij ernstig: "Als allah wil, in a
 minute – – elk schip op den bodem der zee -- all right." Zoodat deze Arabier
 365 merkwaardig gemengde denkbeelden had.
 Intusschen monstert men. De shipping-master (tusschenpersoon tusschen reeder en
 zeeman) komt in de deur en roept namen. Over de hoofden heen van de anderen worden de
 boekjes van de aangeroepen doorgegeven. Die zijn aangenomen. Wat heen en weer vragen
 doet me toch 'n man van de "Elliot" ontmoeten. Hij vertelt dat Jan Brantzen te
 370 Tampico in de gevangenis is achtergebleven. Daar heb je 't al; z'n handen niet thuis
 houden, denk ik. Maar als ik er iets van zeg, antwoordt de zeeman. – O nee, in heel
 Zuid-Amerika stoppen ze den zeeman zonder reden in de kast. Wist u dat niet? Dat is
 toch algemeen bekend." Er bleek een vriend van Jan Brantzen in de buurt te zijn, en
 375 die zelfs pas een brief van hem ontvangen had. Hij liet hem mij lezen. Tampico is een
 fijne plaats. De menschen hebben een punthoed op en verbazend wijde broeken aan. In
 de wijken langs 't strand staan allemaal hutten van oude kisten gebouwd en met de
 opschriften er nog op geschilderd: "This side up!" staat boven 't raam van de
 slaapkamer en "Careful! Glas!" staat op de deur van de keuken. Ik zit, zooals je van
 380 den roeien zult gehoord hebben, in de nor. Toch heb ik niks gedaan. Ik zat rustig
 voor 'n kroegje, toen zoo'n half blauwe mulat daar 'n vrouw ging mishandelen. Ik stak
 even m'n handen uit – direct komen er twee politie-agenten, die me in de gevangenis
 brachten. Daar ben je vrijwel onder den blooten hemel en dus onder de muskieten, want
 'n gevangenis is daar niets dan vier muren, zonder dak. Den volgenden morgen moest ik
 385 er alles gaan schoonmaken, afijn, 't vuilste werk doen. Dat verdraaide ik. Maar toen
 kwamen er twee gendarmen met stokken op me af. Gelukkig had ik wat geld bij me – dat
 gaf ik hun. En ik ben er vrij gauw uit gekomen. Want er zat een kapitein van een
 Amerikaansche boot al jaren lang in die gevangenis – zijn zaak was nog niet voor
 geweest. Die beduidde den directeur van de gevangenis, dat ik er wel wat voor zou
 390 betalen, als ze mij los lieten. Maar 't schip was weg. Een Noorsche kok zat er ook.
 Die was daar namelijk gedeserteerd, niet wetend wat voor land 't was. Nu durfde hij

niet de hulp van landslieden in te roepen of van zijn consul of zoo, en hij zat er al twee en een half jaar. Ja, dat gaat daar altijd zoo... de politie moet daar de wegen en straten en ook de gevangenis schoon houden. En omdat ze daar geen schik in hebben, slepen ze iederen vreemdeling in de gevangenis en laten hem 't werk doen, of wel geld
395 betalen, waarvoor ze koelies huren. 't Mooiste is dat de zeelui in de gevangenis me allemaal uitlachten. Want 'n vrouw laten mishandelen is daar... 'n gewone truk om 'n zeeman er in te laten loopen. De politie staat dan altijd in de buurt klaar. Nu heb ik op de "Duncan" gemonsterd en over 'n dag of vier zie je me weer op den
400 Schiedamschen dijk." Wat de zeeman Brantzen hier schreef, bevestigde me later een stuurman, met wien ik in 't zeemanshuis ontbeet. Schepelingen worden in de Zuid-Amerikaansche havens herhaaldelijk zonder, of om een nietige reden gevangen genomen, moeten dan allerlei onaangenaam werk doen, en worden alleen tegen betaling van dertig peso's per man vrijgelaten. Een bedrag, dat de kapitein in den regel alleen betaalt, als de man genoeg gage te goed heeft, waarop de boete later kan worden ingehouden.
405 J. J. B.

30 september 1914 **Onder de Zeelieden te Rotterdam. III.**

Nu ik toch te Rotterdam was, heb ik daar wat onder de zeelui rondgewandeld. En daartoe gaat men dan 's avonds naar den Schiedamschen dijk. Kijkt men er naar boven,
410 dan ziet men de bruin-grauwe huizen, die in elkaar gedoken staan, in half donker, als oude menschen, die staan te soezen. En de lucht schijnt dieper blauw, door 't gele lamplicht beneden. Doch men kijkt niet naar boven, maar om zich heen, naar de winkels en cafés. Alles is beneden te doen. Daar zitten de bewoners op de stoepen voor hun huizen -- daar leeft alles 't leven van de passagierende zeelui, en wie daar van
415 moeten bestaan, mee. Ik vond een kleinen man, met een spitsen haviksneus en een borstelig blond baardje, een roker, bereid mij als deskundige te vergezellen. Hij bracht me in een net café, waarvan de waard een hooggebouwde stevige Noord-Pruis was. -- "We hebben samen gevaren, nietwaar, kastelein?" zei mijn begeleider over 't buffet heen. De kastelein keek hem met zijn kleine, staalblauwe oogjes scherp aan. -- "Nou,
420 dat kan zijn -- ik heb met zooveel Leute gevaren. Maar ik moet zeggen, ik herken je niet..." -- "Met de Chinkoa." -- "Och ja... jij bent Captain Kettle." -- "Zoo noemen ze mij, naar dien kapitein, waar ze zooveel verhaaltjes over geschreven hebben", lichtte mijn begeleider me in. Maar de kastelein had 't al weer te druk bedienen. Want een Duitscher ('t waren meest allen Duitschers hier) bood 't heeole gezelschap een
425 rondje.

Het was 'n clubje stokers, waar de Duitser bij zat. Stokers kent men daaraan, dat ze bleeker van kleur zijn dan matrozen. Dezen waren Oost-Friezen, lange kerels met regelmatige rechtgelijnde gezichten. Ze lieten den grooten vijf-liter-beker rondgaan. Dat is zoo de gewoonte. De beker is van glas en heeft den vorm van een laars. Men
430 drinkt om de beurt zoo ongeveer een halven liter. Maar de moeilijkheid komt als de drinkers aan de "punt" van de laars zijn. Doordat die nogal omgebogen is, ontsnapt dan de lucht met een klokkend geluid en wie dat treft, moet een rondje geven... Het drinken gebeurt met plechtig ritueel -- Duitschers schijnen daar sterk in te zijn. Ein Prosit in Gemütlichkeit, Ein Prosit in der Jugendzeit zingt de eerste drinker, en de
435 anderen antwoorden in koor, met handgeklap: Ein Prosit einmal, Ein Prosit zweimal. Dan vat de eerste zanger den bokaal met zijn blauw-getatoueerde handen stevig vast en zet hem aan den mond, en de anderen zingen met hun basstemmen Stiefel muss sterben Ist noch so jung... 't Gaat echter wat te luid naar den zin van den man die trakteert: "Also, das muss pianissimo gesungen worden", zegt hij. We zaten dat
440 genoegelijk aan te hooren. Captain Kettle knikte: -- "Duitschers zijn soms wat sentimenteel en altijd aanhankelijk" zei hij. "Maar toch, dat gevoel, dat je bij elkaar hoort -- dat heb je alleen bij zeelui, omdat die allemaal samen op de groote zee zwalken. Onderling mogen ze soms eens vechten -- maar tegen 'n burger of 'n militair b.v. zou de Engelsche zeeman dadelijk den Duitschen helpen. Dat komt, op
445 zoo'n schip heb je allerlei landslui door elkaar. (Toen hij dit vertelde, was de oorlog nog niet uitgebroken, die zooveel haat onder de volken zal zaaien). Op den Schiedamschen dijk behoort men van de eene haven naar de andere te gaan. Dus stapten we op naar een ander café, "Citta d'Ancona". -- "Daar zitten 'n paar Hollandsche zeelui", zei Kettle, door 't raam kijkend. -- "Hoe weet u nou, dat 't Hollanders zijn,
450 en hoe weet u eigenlijk, dat 't zeelui zijn?" -- "Ja... dat zie je. Dat kun je zoo niet zeggen, -- 't is 'n oogopslag. Dat dit Hollanders zijn, zie 'k aan hun boordjes. Die doet 'n Hollander in den regel niet in Duitschland aan, en 'n Duitscher draagt ze hier weer niet. In je eigen land kom je 't netste voor den dag." Achter in 't cafetje zaten een paar Italianen "vlampijpen" te eten (mijn begeleider
455 noemt macaroni zoo). Maar verder zaten er Hollanders. -- "We zijn hier zoo maar uit baloorigheid neergevallen", vertelde ons een bonkige zeeman. "Want die runner heeft

er ons "door" gehaald. Die kwam bij ons op 't schip en zei: "Jongens, afmonsteren! Plenty schepen voor jelui!" Maar hij heeft ons alleen van 't schip afgetrosgeld, om er 'n paar Duitschers op te brengen, waar de slaapbaas van "Das Deutsche Vaterland" al lang mee in z'n maag zat, en die niet eens papieren hadden. – "Er leven nog altijd slaapbazen op den zeeman, ondanks 't boek van Brusse", zei me kaptein Kettle. "Niet die op Hollandsche schepen monsteren. Dat parasietenleventje is voor 'n goed deel uit. Maar wel op den zeeman, of hij dan Hollander of vreemdeling is, die op 'n buitenlandsch schip gaat monsteren. En dat zijn de meerderheid. Kijk maar in "De Scheepvaart" Op 't moment liggen er hier 167 schepen, en daarvan zijn maar 35 Hollandsche". 1)

– "U hebt nu zo wat overal geworven, denk ik, kaptein Kettle?" – "O man, ja – ik ben al heel wat keertjes de wereld om gereisd. – "Wat Was nu wel de prettigste haven?" – "Prettigste haven? Waar je zoo eens wat beleeft, wil u zeker zeggen. Och... dat weet ik niet. Als zeeman beleef je niet veel. Daar in Noorwegen ruiken ze erg naar visch, dat weet ik wel. Elk huisje heeft rekken om visch te drogen, 't is al stokvisch wat je ziet en ruikt en eet... Nee, ik had meer plezier aan de Spaansche kust, in Bilbao. We waren op dat schip erg muzikaal; de donkeyman had een Turksche trom van 'n botervaatje en 'n lap zeil gemaakt – verder hadden we twee harmonica's en een triangel. En daarmee trokken we den wal op; aan de wijnhuizen riepen ze ons binnen en gaven ons volop Spaanschen wijn (dien hebben ze in ezelshuiden). Ze waren er nog goed mee want van alle kanten kwam nu 't publiek naar zoo'n wijnhuis. 's Avonds gaven we dan bal op de boot. Dan kwamen die ertswerksters (want we waren daar om erts te laden) dansen. Dat zijn vrouwen die met zware manden op 't hoofd 't erts dragen, net als levende elevators. De mannen doen er niet veel anders den sigaretten rooken – die kwamen ook niet dansen. Dat heb ik altijd gemerkt – hoe meer je naar 't zuiden en naar 't oosten gaat, hoe meer de vrouwen doen en hoe beter ze onder appèl staan. – "Hoe zagen die Spaansche vrouwen er uit?" – "Meest vroeg oud en afgewerkt. Zoo'n enkele waar veel muziek in zat, zooals Carmen, had je er ook wel. Maar ze waren dan bijzonder op ons gesteld. Want als Hollander zijnde, ben je in 't buitenland goed gezien, hoor! We waren te Bordeaux, daar kregen we ruzie met Duitsche zeelui. Maar die baas van 't café was een nette meneer, kon je wel zien: geen Jan Boezeroen. Hij zette de Duitschers uit 't café. Dat vonden wij nou niet goed; we wilden 't buiten uit gaan vechten. Maar dat wou hij niet. "Messieurs les Hollandais" boog hij maar tegen ons. "Blijf u kalm bij mij. Ik houd heel veel van Hollanders."

We loopten even in 't danslokaal "Victoria". Bij den ingang voor 't buffet is nog een kleine ruimte open, juist plaats genoeg voor den kastelein om op je af te schieten en je een glas bier in de hand te duwen. Consumptie verplicht – tien cent. Je zet 't glas op een uitstekenden rand langs den muur. Andere plaats is er niet – Een of andere dorstige zeeman drinkt 't wel spoedig uit. 't Publiek zijn vrijwel alles zeelui. Verreweg 't netste is een neger, in evening dress, met een monocle op... die komt maar eventjes kijken. Amerikaansche negers zijn vaak zoo chiek. – "Da's rijk Oostinje", zegt mijn mentor. Dicht op elkaar gepakt zijn dansers en kijkers. Een wijd uit zwierende dans is hier niet mogelijk. 't Is meer een ronddraaien om eigen as, regelmatig en nauwgezet als de poppen die men op de groote draaiorgels ziet. Zoo geschilderd, zoo netjes 't haar langs de slapen geplakt als bij die poppen, zie je ook veel meisjes, zoo automatisch doen er sommige haar werk. Er zijn ook andere, meer actief verleidende; er zijn groote, knappe meiden bij wier blikken onder 't dansen de zaal rondzwieren, loerend op prooi "fleurs du mal", sterk en taai. En er is ook de typische mannelijke woekerplant te zien, die van die meisjes leeft. Klein, tener en bleek, lenig danser met een knap gezicht en een grooten Romeinschen neus, van beter voorgeslacht geërfd, welbespraakt, met breede, rondbelijnde lippen, met stekend brutalen blik – zoo bewaar ik er een in mijn herinnering. Er was ook 'n merkwaardig stelletje, een Mexicaansche halfbloed, de "American coloured entertainer" die in een music-hall een tango en de maxiche danst. Met zijn keurig wit pak met paarse opslagen schitterde hij in de oogen van 'n jongen kofschipper met zijn meisje, twee gezonde roodwangige, strooblonde Groningers met ronde lachrimpels op de wangen en om den mond, die de eer schenen te hebben, hem "vrij te houden". De Mexicaan lachte ook, maar alleen met de lippen. Zijn gezicht bleef verder onbewegelijk in kunstmatige plooi.

Vóór "Victoria" is op straat een breede kring van licht. Daar staan veel menschen te kijken en mee te wiegen op de maat der dansmuziek; vooral veel halfwassen jongens en meisjes, bleek, de wangen ingezonken onder de jukbeenderen, met smalle hangende schouders – 't kroost van een grootestads-nachtbuurt, dat als vlinders op 't licht, op 't lokkende danslokaal afkomt. Daar zijn er van 't soort, die des Esseintes in A Rebours van Huysmans, als sport, door weeldeprikkel tot kwaad verleidde. – "Dat lijkt u nou misschien aardig hier – (of misschien niet eens aardig)" zei mijn geleider,

toen we uit "Victoria" kwamen. Nou zou u als tegenstelling eens moeten zien hoe 'n stoker 't op reis heeft, zou je eens op 'n boot moeten gaan kijken. Heeren en dames weten dat zoo niet." Zoo stapten we dan den volgenden morgen op een boot, die in den regel op Londen vaart – maar die nu tijdelijk op Hamburg in de vaart was. – "Hallo, meester, maggen we de machine eens zien?" riep Kettle naar beneden tot den machinist. Maar zonder veel antwoord te wachten, stapten we tegelijk maar naar beneden. Stappen klinkt, wat den verslaggever betreft, wat den verslaggever betreft, wat te luchtig.

530 Hij scharrelde achterwaarts de trap af, – 'n behoorlijke, ijzeren trap, maar uit den aard der zaak wat glibberig van olie, en steil, loodrecht. Twee van die trappen af, dan ben je "op de plaat" zooals de stoker de paar vierkante meters noemt, waar hij veertien van de vier-en-twintig uur doorbrengt (op deze reis namelijk – het is op de meeste reizen iets minder). Een uur de asch uithalen en wegbrengen – een zware

535 arbeid, waarbij, doordat de aschmok zelve ook zoo zwaar is, in een uur meer dan duizend K.G. verplaatst wordt. Dan zes uur "de wacht" – het stoken van drie vuren – en, natuurlijk, zoo stoken dat de stoom op sterkte blijft. Dan vijf uur rust. 't Is daar beneden, of je in een onderaardsche grot bent. Of juist, in een spleet tusschen loodrecht opgaande, steile, zwarte rotsen. Vóór je heb je de vuurhaarden; daar boven de roetplaat (de naam in den volksmond is minder juist – de vlampijpen zitten daar in). Daar boven de groote schoorsteen. Achter je de "bunkers", waaruit de kolen, als de tremmer zijn werk goed doet, geregeld toegevoerd worden. Maar in een onderaardsche grot is 't koel. Hier was 't al over de honderd graden, ofschoon er, nu de boot stil lag, maar twee vuren brandden. Op reis is 't honderddertig graden en

545 meer. Van wat boven in de machinekamer of op dek gebeurt, weet de stoker niets. Hij leeft onder de aarde. Krijgt 't schip 'n hevigen schok, gaat 't zwaar hellen – dat merkt hij. Anders merkt hij niks. We kwamen nu in 't logies. 't Is op zes man berekend – zes bedden, telkens twee boven elkaar, nemen de grootste ruimte in. In de drie bovenste kun je recht op zitten, mits je precies 't plekje tusschen de ijzeren binten weet te kiezen. Ga je, als je gewekt wordt, te haastig recht op zitten, dan stoot je leelijk je bol. In de onderste kun je dat niet; daar is maar een halven meter ruimte tot de planken van je boven-buurman. In de bedstede ligt 't bed – dat, stroozak of kapok, het voornaamste der aardsche goederen van menig zeeman is. Want een zeeman reist met zijn eigen bed de wereld door; gaat hij van boord, dan neemt hij

555 z'n slaapzak mee. 'n Bed opmaken, de dekens "luchten" – deze huishoudelijke bezigheden doet 'n zeeman niet, omdat daarvoor in zijn slaap-, woon- en eetzaal in 't geheel geen ruimte is. De overige ruimte namelijk was zoo groot, dat de zes bewoners daar precies allen tegelijk in konden staan – maar daar hield 't dan ook mee op. Zoodat 't er 'n door en door ongezonde atmosfeer moest zijn. Want ventileren kan men

560 maar alleen bij rustig weer. Staat er 'n beetje zee dan moeten de luchtgaten natuurlijk dicht. Aan de eettafel was plaats voor twee man. Langs den wand, in een zakje, hingen de tinnen lepels en vorken. In een wandkastje staat 'n emmertje, dat de "soepterrine" representeert, en een geëmailleerde kom met boter, terwijl daar, op reis, ook 't brood voor de heele week in geborgen wordt.

565 Een bakker, die je dagelijks versche cadetjes brengt kan er op zoo'n kleine boot natuurlijk niet zijn. Wandversiering was alleen de christelijke kalender die jhr. Ort, de waterschout, verspreidt, en... een van de bewoners der onderste drie bedsteden had daarin kiekjes opgehangen. Men kon er, uit den aard der zaak, niet veel van zien, en dat zou zelfs de eigenaar, als hij in de bedstede lag, wel niet kunnen.

570 Maar 't schenen kiekjes van 'n boschlaantje en van 'n huisje ergens buiten "Träume sind Schäume..." – "En kan je je hier wasschen?" vroeg ik. Want er hing 'n stukje spiegelglas, dat aan toilet deed denken. – "Nee, natuurlijk niet. Dan zou immers in die kleine ruimte direct alles vol spatten van water en zeep zijn? We houden 't juist schoon, we komen altijd op onze kousen binnen. Nee, wasschen, schoon goed aantrekken,

575 dat doe je op de plaat, voor de vuren. "Komt alles vol roet", zult u zeggen... Ja... zou nauw kan je niet kijken, als zeeman."

De stoker van dienst kwam binnen. Hij had niets aan dan 'n blauw-katoenen broek. De man zag er slecht uit, hij had op zijn zwart gezicht die leelijke lijnen van de jukbeenderen naar de mondhoeken, die zoo scherp in een gezicht insnijden. "Och, nou gaat 't wel," zei hij. "Als we varen, dan kan 't wit- en wit-heet zijn. Den laatsten keer ben ik er 'n oogenblik beroerd van geweest. Dat was nou 'n kramp, die begon in m'n voeten en die trok naar boven, naar boven tot 't hart toe. Toen moet ik flauw gevallen zijn met m'n hoofd voorover in de kolen – m'n gezicht heelemaal

580 opengehaald..." – "En heb je je toen ziek gemeld?" – "Och, wel nee, dan moet er immers 'n ander voor je de plaat op? En de anderen zijn ook moe, die hebben hun rust ook nodig. Je moet je eigen pakkie maar dragen." "Daar is de laatste drie jaar 'n ommekeer bij de zeelui gekomen", zegt mijn begeleider, als we weggaan. "Dat is sinds 't collectief contract van "Volharding" met de reeders; want daardoor is 't open en

590 bloot gelegd, dat we allemaal menschen zijn, met rechten en met plichten. Nou verdient 'n stoker al wat meer en de werktijd wordt ook wat beter."

595 1) Natuurlijk zal de gemeentelijke arbeidsbeurs aan veel verkeerde toestanden een eind kunnen maken. Maar in Juli althans was ze daarin nog lang niet volledig geslaagd. De verslaggever (dit loopt vooruit op een volgend feuilleton) was hoogstens twintig minuten bij den heer Posthuma, president der vereeniging van boardingmasters. Tijdens zijn bezoek kwam een zeeman den heer P. om plaatsing op een boot naar Amerika verzoeken. Dat bewijst dus, dat de invloed der boardingmasters op 't aangaan van arbeidscontracten nog steeds werd geoefend.

600 8 oktober 1914 **Onder de zeelieden te Rotterdam. IV.**

600 Met vriendelijke toestemming der directie logeerde ik 'n paar dagen in 't zoogenaamd "Groote Zeemanshuis". Als zeeman betaalt men (tenzij misschien men 'n heel goede bekende is) een week vooruit, naar 't gewone tarief van f1.10 per dag. Dat is dus niet duur, en men krijgt er een zindelijk kamertje voor, en overvloedig goed eten. Maar hiermee is dan ook de lofzang uit.

605 't Gebouw is somber, alle muren zijn bijna kaal en wit – er zijn geen bloemen en planten, geen couranten en tijdschriften. Getapt wordt er tusschen de maaltijden (waarvan er dan ook, alles meegerekend, vijf op een dag zijn) niet. Geen sterke drank of bier – maar ook niets anders. Op de kamer heeft men 'n gaspitje, maar zonder brander of kap, niets dan 't fel suizende gaslichtje. Meer dan eten en slapen doen de menschen er dan ook zelden.

610 Nadat ik gewekt ben door den roep "Rijzen! Rijzen!" die door 't heele huis galmt, en ontbeten heb in de "officierskamer" (waar echter alleen de ervaren boekhouder, de heer O., mee ontbijt) zit ik even in de "conversatiezaal".

615 Een zeeman, zoo te zien 'n Engelschman, kwam er juist met 'n boos gezicht uit. 'n Paar anderen hadden hem voor den mal staan houden, blijkbaar.

In de "conversatiezaal" staat een groot wit gepleisterd standbeeld van Piet Hein, den admiraalstaf in de hand. En bij dat beeld vertelde me de portier, waarom 'n paar zeelui zoo'n plezier gehad hadden.

620 De Amerikaan (niet Engelschman) die weg ging, is namelijk een groot bewonderaar van Piet Hein en van zijn standbeeld. Hij heeft de gewoonte, als hij in 't huis is, een grooten zak tabak op 't voetstuk te deponeren, die ter beschikking van iedereen ligt. Maar – if you want a smoke, you ask Pieter Piet Hein". Wie dat niet eerbiedig doet, krijgt geen tabak. En 's nachts om twaalf uur ziet de Amerikaan den zeeheld als een tweeden commandeur van zijn voetstuk af stappen, eerst 't linker, dan 't rechter been op 't bankje zetten, dat voor staat. De grond davert er van, als de zware kerel naar de deur stapt en de nachtportier neemt beleefd z'n pet af. Pieter Piet Hein gaat dan... maar dit vermeldt men niet in net gezelschap. De lezer begrijpt 't al – de Amerikaan had dronkenmans hallucinaties of, zooals een zeeman me meer deskundig uitlegde:

630 "die vrijer had 't liriium te pakken". Bij die hallucinaties zag hij overigens Piet Hein precies zooals in zijn, 's zeemans, gedachtengang paste. Wanneer men er aan twijfelde of lachte om wat hij vertelde, werd hij woedend. "Ja, die drank...", meent een ander zeeman, "ze raken hier te Rotterdam soms op één avond honderd gulden kwijt." (Wat dan 't loon is voor twee maanden arbeid. Verslaggever.) – "Dat is nog

635 niets," zegt me een neger. "Ik ben gisteravond driehonderd negentig gulden kwijt geraakt." Hij is een Surinamer, vrij licht gekleurd, met fijn krullend haar, en hij spreekt vier talen, deze neger. Maar tegen de Rotterdamsche gauwdieven was hij niet opgewassen. Als ik wat twijfel laat hij me zijn afrekening zien, die werkelijk dertig aanwijst. "Ze zijn me vannacht ontstolen, mijn beurs was uit m'n broek gehaald. En, u

640 zou soms denken... maar ik was niet dronken." De verslaggever vermoedt te begrijpen, hoe dat gegaan is. De dames, met wie een zeeman wel eens vriendschap sluit, hebben vrienden, die ook 'n huissleutel hebben en die stilletjes in huis komen... Wat ik schreef over 't weinig huiselijke comfort van 't zeemanshuis is inmiddels al weer 'n maand oud. De tegenwoordige directeur, de heer De Bot, was toen nog maar enkele dagen

645 in functie, en hij maakt wel den indruk, dat de zaak onder zijn leiding anders zal worden. -- "Wel – ik heb goeden moed," zeide hij. "Geef me den tijd en ik hoop dit zeemanshuis veel te verbeteren; 't moet groter worden en moderner – met centrale verwarming en verlichting. De gemeente heeft plantsoenen – ze zal ons aan bloemen en planten kunnen en willen helpen. Dat kost geld... gaf Antwerpen ook niet f100,000

650 voor een nieuw zeemanshuis?" Nu komen er een vijftigtal schepelingen per dag – er kunnen er desnoods tachtig geborgen worden. En... arbeidsbeurs en zeemanshuis moesten samen onder één dak en onder één chef ('t zelfde, terloops gezegd, wenscht ook de moderne organisatie der zeeh?ding"). We zaten op 't kantoor; de heer de B. liet me ook wat van de boekhouding zien. Hij vertelde: "We hebben 't geld voor verschillende

655 zeelui in bewaring; samen wel een veertig duizend gulden. Daar zijn heel oude klanten
 bij, hun geld is rente op rente 'n aardig sommetje geworden. Soms krijgen we uit
 Amerika of Canada 't verzoek om 't verschuldigde te zenden – dan heeft zco'n man zich
 daar gesettled. De boekhouder, de heer Olthoff, heeft 't vertrouwen van de zeelui. En
 hij kent z'n klantjes ook. Onlangs kwam er een brief uit Australië van 'n Duitscher
 660 voor wien we al tien jaar geld bewaren. Maar, de boekhouder had dadelijk 'n
 vermoeden, dat de brief valsch was. Hij zond niets. En veertien dagen later komt er
 een brief van den werkelijken bezitter: dat dien hem 's avonds in een café zijn
 spaarboekje moest ontrold hebben, maar dat de vermoedelijke dader intusschen op zee
 was, en "met man en muis vergaan", zooals hij 't uitdrukte. Zoodat de dief, al waren
 665 wij er ingevlogen, toch niet veel plezier van de zaak zou gehad hebben.
 We betalen ook voor zeelieden dien we kennen, de noten uit, met vijf percent
 korting... Met die noten riskeer je altijd verlies, maar wij wagen niet zoo heel
 veel, omdat we toch 't goed van de zeelui hebben, dat we voor hen aan boord brengen.
 Zou een zeeman dus deserteeren, dan was hij toch zijn goed kwijt. Daarom hoop ik dat
 670 bedrijf ook uit te breiden en de korting te verminderen, of zelfs heelemaal te laten
 vervallen.
 't Is jammer, dat ze zoo weinig sparen. De Hollandsche zeeman heeft geen pensioen. In
 Frankrijk wel, daar is dat beter in elkaar geschroefd. In Italië en Spanje is er ook
 zoo iets. Daarom komen op de schepen van die landen zelden vreemdelingen."
 675 -- "Een zeeman op z'n ouden dag, dat is soms treurig", zegt de boekhouder. "We hadden
 hier 'n ouden Rus, vijf en vijftig jaar. Hij had geen sjans meer. Daar praatte hij
 niet over; hij zei nooit iets, zat maar in z'n eigen stil te lezen. Maar een keer was
 en bleef z'n deur op slot en toen we die open braken, was hij al koud en stijf, met
 z'n knieën zoo opgetrokken, dat ze met geweld gebogen moesten worden. De recherche en
 680 'n dokter gehaald... onder z'n bed vonden ze 'n fleschje laudanum."
 – "Wat is uw meening over de shippingmasters?" vroegde verslaggever nog. – "De
 shippingmasters hebben nu al 'n jaar of dertig hun vast kantoor in 't zeemanshuis.
 Voor hun bemoeiingen om de menschen te plaatsen vragen ze fl per man. 't Zijn bekwame
 lui in hun vak... Ik zie niet in, dat die kwaad doen." – "En de slaapbazen. Gaat dat
 685 bedrijf ook steeds door?" – "Natuurlijk zetten die hun bedrijf voort. Tot zekere
 hoogte kunnen we daar nooit tegen concurreeren, want ze hebben den steun van...
 vrouwelijke elementen, die den zeeman aanhalen en meenemen." De verslaggever bezocht
 twee slaapbazen. Van den eersten zag ik verdacht weinig. In de Zwijhestraat, die vol
 gerucht van draaiorgels is, tusschen 't café "De Stad Riga" en 't "Volkspaleis" vind
 690 ik 't boardinghouse van Marie. Een rijtuig staat er voor, wachtend op een paar van de
 bewoners, die gaan rondtoeren. Maar Marie wil niets laten zien en niet veel
 vertellen. "Ik neem alleen Hollanders," zegt ze. "Engelschen of Noren kunnen wel naar
 de country tippelen zonder me te betalen. En je zet maar in je krant, meneer, dat de
 menschen hier goeie ligging bij me hebben en blijde inkomst." De heer Posthuma van 't
 695 "Kleine Zeemanshuis" daarentegen liet gaarne alles zien. Waar een deskundige als
 Brusise over de "slaapbazen" geschreven heeft, zwijg ik daar verder over. Maar één
 feit was toch merkwaardig genoeg om 't te vertellen: In 't "Rotterdamsch Nieuwsblad"
 stond 13 Juli j.l. een artikel over de nieuwe Arbeidsbeurs voor zeelieden, de
 gemeentelijke instelling, die verkeerde toestanden moet bestrijden, waarin o.a. werd
 700 medegedeeld, dat de beurs vooral tegen de slaapbazen te strijden had. "De meneer die
 dat geschreven heeft", zegt de heer P. (zoo kernachtig dat ik 't daarom overneem,
 zonder de juistheid te kunnen beoordeelen) "die meneer most z'n centen aan den
 schoolmeester terug vragen. Ik zal u eens wijzer maken."
 Hij laat me twee brieven lezen van den directeur der Arbeidsbeurs, waarin deze
 705 schrijft, dat hij de goede verstandhouding met de shippingmastera en de
 boardingmasters (vulgo: slaapbazen) zeer op prijs stelt.
 De verslaggever doet wat des verslaggevers is. Hij oordeelt verder niet.
 Men wijst mij nog een zeeman "die door Californië getippeld is."
 – "Wou je daarvan hooien, meneer? Nou dan, ik was te Los Angelos op 'n boot – maar
 710 daar had ik geen schik. Nou kon je er best af, als je genoeg doorzicht hadt. We
 laaiden hout en de vlotten lagen op stroom langs de boot. Van de vlotten kwamen we,
 Willem en ik, in 'n sloep, en op onze knieën liggend, dat ze ons niet zouden zien,
 wrikten we zoo naar den kant, naar 'n slaapbaas. Die neemt je graag, al loert de
 politie op deserteurs, hij komt met de zeelui wel uit z'n kosten. Toen we onze centen
 715 frisch gemaakt hadden, zijn we gaan tippelen. Van Los Angelos loop je tot Sint Anna
 door niks als vruchtentuinen. Dat hangt over den weg maar vol met perzikken en noten,
 je hebt ze maar voor 't plukken. Zoo moet 't er nou in 't Paradijs ook uitgezien
 hebben. Maar wat nou heel merkwaardig is – daar begint in eens de woestijn – dus 't
 verloren paradijs zoo gezeid. Niets geen boomen, niets dan geel zanden je ziet er
 720 alleen twee stalen strepen door glimmen van 't spoor. Overdag scheen de zon loodrecht

naar beneden op 't hoofd; 's nachts was 't koud. Maar ik raapte de kooltjes onderweg op, die de locomotief had laten vallen, en stak ze in m'n zak, 's nachts stookte ik daar 'n vuurtje mee.

725 Overdag verdeelde ik m'n dag in wachten, zooals ik aan boord gewoon geweest was, en dan liep ik over de dwarsliggers – eerst 'n heele oefening, en vermoeiend, om zulke groote steppen te nemen. Een passagierstrein kwam me achter op – daar kan je niet op joempen. Toen kwam ik aan 'n brug over 'n kloof. Geen voetbrug, alleen voor 't spoor. Ik schoof me, op 'n rail zittend, er over heen. En toen ik halfweg was... toen hoorde ik achter me 'n trein. Dan staat je hart 'n oogenblik stil en je voelt 'n beklemming, 730 hoor! Je kunt zoo verpletterd worden. Maar de dwarsliggers staken wel 'n meter aan weerszijden uit; ik ging dus op een er van zitten, ruiter te paard en klemde m'n knieën stevig vast. De trein stooft vlak langs me, 't dreunen en daveren naakte me haast doof en de luchtdruk was zoo, dat ik m'n knieën haast wond kneep, de blauwe plekken heb ik nog weken gehouden.

735 Den volgenden dag kwam er een vrachttrein me achterop... dat hoor je aan 't fluiten, dat 't geen passagierstrein is... Ik joempte er op... – op de klauwen tusschen twee wagens (want ze hebben geen buffers) en zoo kwam ik te San Diego. Ja ja, 't leven van 'n zeeman is net zoo veranderlijk als de golven van de zee, moet u maar denken." J. J. B.

740 9 oktober 1914 **Onder de zeelieden te Rotterdam.**

Men had mij in 't "Groote Zeemanshuis" een kok aangewezen, die wel gaarne eens over zijn avonturen ter zee praatte. Ik vind hem in 'n zeemanscafé in de Calandstraat, waar Spanjaarden en Zweden en Chineezers, de eene natie na de andere voor de toonbank 745 staan, en waar de kastelein en een knecht haast zonder ophouden tappen. Een groot geel plakkaat hangt er, met een Engelschen oproep aan de zeelui: Arbeiders waakt! 58.000 Chineezers en Lascars zijn nu al schepeling op de Engelsche vloot, zonder dat 't de Chineezers hindert. Mijn kok is een klein mannetje, mager, tanig, en met al grijs haar, dat 'n beetje op zijn voorhoofd hangt. Zijn oogen hebben niet dat rustige 750 van den zeeman; ze dwalen integendeel overall heen. Maar hij is dan ook kok. Onder een potje bier steekt hij dadelijk van wal – "Dat was dan te Antwerpen. Ik was er 'n dag of veertien in 't zeemanshuis geweest, want ik was "maanblind" geworden op 't vorige schip, de Glenmore. Nooit van gehoord, maanblind? Ja, dan kan je na zon niet meer zien. "Betaal hem af," zeide dokter van de Glenmore. Maar toen ik een avond aan den 755 wal was, kon ik de lichten van de cafés alweer zien. Toen monsterde ik óp een Amerikaan, de Saffire. Een beste kapitein. "Als ik je niet goed behandel," zei hij, "heb ik zelf 't heele jaar slecht geluk met mijn schip." Die had de goeie opvatting van de zaak. Een goed schip ook; er viel geen onbewust woord voor, je was er als broer en zuster. Op die reis hadden we 'n ontmoeting. 't Was half weg New-York en 760 Westereiland en ik was aan 't wiel. "Kaptein, d'r drijft een schip te wind ward," zeg ik. "Frits, loef op, dat we er dicht bij komen," zegt hij. 't Was een groote schoener met witte masten, netjes in de verf. Hij had geen vlag. Dr' was geen mensch te zien, dat schip leek alleenig den oceaan over te drijven. We motten aan boord gaan en zien wat we er af kunnen halen," zei de kapitein., (Ja, nou moet je je gedachten eens 765 laten gaan.)

De bootsman en ik en nog 'n matroos roeiden er heen en klommen er op. Op 't dek was niets te zien – ook geen spoor van ongelukken of averij of zoo. In 't volkslogies stonden nog bakkies met gort of er pas gegeten was. Maar in de hut van den kapitein vonden we wat heel vreemds – zoo vreemd als ik nog nooit beleefd heb. "Daar lagen een 770 dooie vrouw en een dooie neger... De vrouw was blond, al 'n veertig jaar leek 't wel, maar nog knap. De neger was 'n groote, schoone vent. Ze lagen allebei met touwen vastgebonden, en ze moesten al 'n paar dagen dood zijn. Op tafel lag een opengeslagen Engelsche bijbel. Op 't eerste blad hadden namen gestaan, maar die waren doorgekrast. En dan was er alleen nog maar 'n keeshond die leefde nog en die ging met ons mee.

775 We hebben van de lading nog geborgen zooveel we konden en toen hebben we de luiken open gemaakt en 't schip laten zinken. Nooit meer iets van gehoord. Wat daar op dat schip gebeurd is, hebben we nooit geweten.

"Ik kan 't er op leggen, he?" vraagt mijn kok me, ineens den indruk van z'n verhaal verzwakkend. "Kan je daar nou wat van maken voor de krant? Moet je verder hooren..." 780 Hier komt een jonge zeeman ons luidruchtig begroeten. Hij tracteert oogenblikkelijk; haalt 'n handvol los geld uit den zak, zooals 'n zeeman dat doet, bestelt drie oude klare. Ik moet er ook een drinken. Daaraan is niet te ontkomen; het is de wet, "Les amis de mes amis", geldt voor den zeeman aan den wal. Wie aan 'n zelfde tafeltje zitten of in 'n zelfde groepje staan, worden allemaal getraceerd.

785 – "Dat is nou 'n jonge zeeman" zegt mijn kok me, als de kameraad weer vertrokken is

790 ("Zooveel als 'n "eerstejaarsstudent" denkt de verslaggever). Dat zie je aan de manier waarop hij z'n pet achter op 't hoofd draagt, met den stormband er over, en z'n haar over z'n voorhoofd, aan z'n zijen das... en je hoort 't er an, dat hij telkens "Goddam" zegt. Intusschen hebben een paar zeelui en ook de juffrouw van 't buffet al bij een runner van 't zeemanshuis geïnformeerd of die meneer, die alles zoo zit op te schrijven, soms van de stille politie is? Maar mijn kok zet zn' verhalen voort...

795 "Vreemde dingen zie je als zeeman. Ja, als ik 't niet wist, ken ik 't je niet vertellen, he? Daar heb je nou Tanger – daar laten ze je als 't merkwaardigste dieven en moordenaars zien. Ja zeker, zoo'n zwarte Moor in 'n witte jurk brengt je bij de gevangenis en voor 'n halven franc mag je dan steenen trappen af en door twee gaten in 'n muur kijken. Achter 't eene zitten de dieven, achter 't andere de moordenaars en brandstichters... en die vragen je ook om geld.

800 Daar heb je nou de haven van Vera Cruz, daar lig je niet prettig. Want daar komt uit die stad altijd 'n stroom vuil water naar buiten en daar boven vliegen groote vogels bij duizenden. Dat zijn aasgieren... je mag ze niet doodschieten; daar staat vijf pesos boete op – ze zijn daar zooveel als ambtenaren van de gemeentereiniging. Vuurland... da'a cok 'n raar land. Daar gaan de koeien met 'n schouw over naar den vasten wal, want op 't eiland is niks te doen, allemaal sneeuw en ijs. Geen boomen.

805 Dat hebben ze nou in de havens van Chili weer beter gedaan. In dien grond kan ook geen boom groeien, door al de salpeter, maar ze hebben bakken aarde van andere plaatsen laten komen en daar staan boomen in."

810 – "Maar u was straks op 'n goeie boot. Zijn er ook slechte?"
– "Slechte booten heb je ook. Mijn laatste was er zoo een, – iet een gemixte crew door mekaar. Daar kan je alleen Engelsch op praten. Want as er nou bijvoorbeeld weer Spanjaarden op waren, die Spaansch samen zouden spreken, en niemand anders verstaat dat, dan konden ze immers den boel verraaien! Daarom – anders als Engelsch wordt niet toegelaten. Och, met alle naties ben je, als zeeman zijnde, anders zoo als menschen onder mekaar. Behalve ik voor mijn met Grieken. Die hebben teveel vrijigheid over zich. Hoe... ja, u begrijpt wel. Dat kan u toch niet opschrijven,"

815 – "Wat bedoelt u met 'n "slechte boot" eigenlijk?"
– "Dat je zoo afgezet wordt. Die kapitein liet zich betalen door de bombooten. Ik stond net onder 'n luchtkoker, die bij de brug uit kwam, en zoo kon ik hooren, dat hij de bomboot nam, die hem 't hoogste bood: vijf en twintig percent."

820 – "Een bomboot... wat is dat?" Op mijn vragen legde me de kok iets uit van 't ongelukkige krediet-stelsel voor den zeeman. – "Er zijn wel kapteïns; die den zeeman onderweg, als hij eens aan land wil, wat geld voorschieten. Maar regel is 't niet. Nadat de "note" is afgegeven – een voorschotbriefje voor veertien dagen gage in den regel, betaalbaar nadat 't schip vertrokken is (waarover later meer), krijgt een zeeman geen geld meer in handen. Natuurlijk wil hij echter in de havens waar hij eenigen tijd stil is, wel wat geld hebben – en daarin wordt op verschillende wijzen voorzien. Te Konstantinopel o.a. komen de bombooten langs boord; de eigenaars daarvan bieden allerlei eetwaren, manufacturen enz. te koop. Wat de zeeman koopt, wordt in

825 een boek aangeteekend – de kapitein keurt de bestede bedragen goed, betaalt den man van de bomboot en verrekent bij de afmonstering met den zeeman. Maar... hij neemt zijn percenten er van, zooals hij dat met den verkooper geaccordeerd heeft. In Spaansche havens verrichten wijnhuishouders dezelfde functie als de mannen van de bombooten."

830 Wat in 't oosten de "bomboot" is (bleek me verder), is in Holland en Engeland de "tailor". Die heeft een winkel aan den wal – de zeeman koopt er b.v. een jas, teekent voor den koopprijs in een boek, en de tailor komt, vóór 't schip vertrekt, met den kapitein afrekenen. Maar van 't beul af, waarvoor de zeeman teekent, heeft hij van den tailor meestal wat kasgeld in handen gehad (de koopprijs is dan natuurlijk nog hoger dan anders). En in de volgende haven... verkoopt de zeeman zijn jas weer, om wat los geld te krijgen. 't Is met den zeeman al vrijwel 't zelfde ongelukkige liedje als met de "Oostgangers". Zijn slaapbaas heeft hem in de hand, doordat hij zijn papieren bewaart – en van zijn gebrek aan contanten maakt de kredietgever gebruik. Dat de meeste gezagvoerders daarbij niet met dien kredietgever samenwerken, neem ik

845 gaarne aan, maar enkelen doen 't wel.